

LETHRICA

ÅRGANG 13, NR. 26 DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE OKTOBER 2018

I dette nummer af Lethrica får vi en beretning om restaureringen af Kirke Såby kirkes kalkmalerier, der har fundet sted for nylig.

Vi hører om Valdemarsgårds historie i anledning af, at jorden bliver udstykket.

Desuden fortælles blandt meget mere om efterslægten til udvandrere i Amerika og om skæbner fra fattigprotokollen.

Rigtig god fornøjelse
På redaktionens vegne
Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

<i>Leder</i>	2
<i>Valdemarsgård</i>	4
<i>Kirke Såby Kirkes kalkmalerier</i>	9
<i>Efterkommere i Amerika</i>	19
<i>Fra Osted-Allerslev Sogns fattigprotokol</i>	24
<i>Anmeldelse</i>	32
<i>Farvel til Søren Moses</i>	34
<i>Goddag til Isabella Fuglø</i>	35
<i>Egnshistorisk Forening for Hvalsø</i>	36
<i>Bramsnæs Lokalhistoriske Forening</i>	38
<i>Lejre Historiske Forening</i>	40
<i>Museumsforeningen</i>	41
<i>Tadre Møllens Venner</i>	42
<i>Nyt fra Arkivet</i>	48
<i>Lidt molinologi</i>	49
<i>Nyt fra DSI-TM</i>	52
<i>Nyt fra Marie Hansens Fond</i>	54
<i>Aktiviteter, Museet</i>	55
<i>Kommende aktiviteter</i>	56

LØSSALG 10 kr.

LEDER

LANDSKAB UNDER FORANDRING: TEMPELKROG

Fra fjord til ager til sø

Lejre Kommune er et kulturlandskab. Det er os mennesker, der bestemmer, hvilket kulturlandskab vi vil have, alt efter vores skiftende behov.

Den inderste del af Isefjordens Inderbredning henlå fra naturens side som en lavvandet fjord med stort naturindhold. Den anvendtes til fiskeri, jagt og rørskår.

Endnu i 1950'erne var der brug for mere dyrkningsjord, også selv om kvaliteten var beskeden. Der stiftedes da et landvindingslaug for Tempelkrogen og Tempelengene med det formål at indvinde land og samtidig sikre engene mod temporære oversvømmelser.

Danmarks Naturfredningsforening og Ryegård Gods var imod projektet. Man fandt det skæmmende og ødelæggende for naturen. Modstanden nyttede intet. Ved fredningen af Ryegård i 1956 præciseredes det direkte i fredningskendelsen, at fredningen ikke var til hinder for landvindingsprojektet. Umiddelbart efter blev diget over Tempelkrog bygget samtidig

med, at Elverdamsåen blev udrettet.

Da vandet var pumpet bort, var det muligt at dyrke den gamle fjordbund med overskud. Så ud fra et landbrugsmæssigt synspunkt var der fornuft i projektet. Efter nogle årtier var den gamle dyndbund "brændt sammen". Til sidst dyrkede man korn på det rene sand med så ringe et udbytte, at det ikke kunne dække udgifterne til pumpningen.

Samtidig var menneskenes behov og interesser skiftet. Nu prioriterede vi naturen højere. Der kom alt for meget kvælstof til Inderbredningen til skade for fjorden. For at mindske tilledning af kvælstof var det en god ide igen at få vand i Tempelkrog og at genslynge åen. Hertil kunne hentes midler i EU.

Efter en længere planlægnings- og forhandlingsfase vil vi derfor inden jul kunne opleve, at der opstår en stor ferskvandssø i kote 0,25 m på den gamle fjordbund, og at åen genslynkes. Diget beholdes af hensyn til

Stormene Allan og Bodil var tæt på at lave en egentlig naturgenopretning. Vandet stod 10 cm under diget, der blev kraftigt beskadiget. December 2013

motorvejen.

Resultatet vil blive meget smukt og til stor glæde for fuglene, selv om formålet egentlig kun er at fjerne kvælstof, men det er vel en bivirkning, som vi kan leve med.

Det er tankevækkende, at hele forløbet fra fjord over ager til sø kun dækker et spand af seks årtier. Det er et markant eksempel på, at det er os mennesker, der bestemmer, hvilke landskaber vi vil have.

Der lever stadig folk, der kan huske fjorden.

Bent Gottfredsen

Munkesten fra det gamle Asserholm Voldsted, som dæmningen lige tangerer.

De er blevet brugt som fyld i dæmningen og blev skyllet fri af stormene

VALDEMARSGÅRD

Af Olav Sejerøe

Bayers billede fra 1890 viser marken på Valdemarsgård. Billedet viser udsigten fra Allerslev over Lavringe Å mod Højby. Gården til venstre i Højby må være den nu forsvundne Langskelsgård. Det næste hus er skolen, og huset med stor skorsten er smedjen. Husene, som har været sko-

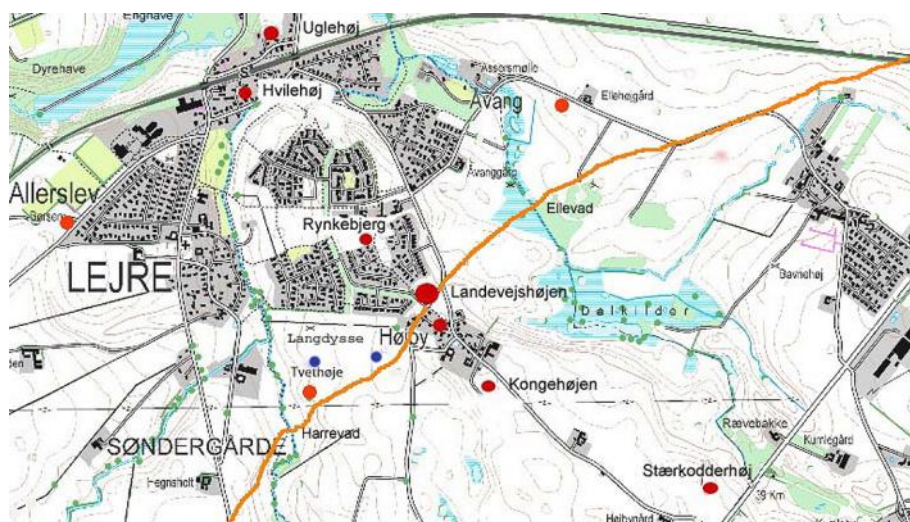
le og smedje, findes stadig. De ligger ud til Rorupvej.

Marken mellem Allerslev og Højby hører til Valdemarsgård, og den er her i 2017 og 2018 ved at blive udstykket.

På kortet ser man de mange høje fra bronzealderen. De er markerede med røde cirkler. En højrække går gennem Højby. Den starter med Uglehøj nord for Lejre Station (den er ikke med på kortet). Så kommer Hvilehøj, Rynkebjerg, Landevejshøj-

Bayers billede af Marken på Valdemarsgård 1890

dyssen fra stenalderen, og den røde er den ene af Tvethøjene, som er fredet og bevaret. Tvethøje betyder to høje. Den sydlige er den bevarede. Den nordlige er overpløjet. De to overpløjede høje

en, Højby høj, Kongehøj, og rækken slutter med Stærkodderhøj ude ved Hovedvejen.

Valdemarsgårdens jord, som er ved at blive udstykket, ligger lige vest for Højby og mellem Højby og Lavringe Å. På marken er der markeret fire fortidsminder. Krydset viser Lang-

er markeret med blå. Den forsvundne høj nærmest Højby viste sig at have været en jættestue.

Den gule vej på kortet er Alfarvej, som gik fra Roskilde til Ringsted. I Højby ligger Alfarvej stadig, og den hedder Rorupvej. Smedjen og den gamle skole ligger ud til Rorupvej.

Bayers billede af Højby Langdysse fra 1919. Det er Allerslev med kirken, man ser i baggrunden

Bayers billede fra 1869 af de to høje Tvethøje, som ligger mellem Allerslev og Højby

Fra Højby fortsætter Alfarvej mod nordøst til Ellevad. Den er nu kun en markvej. Fra Højby fortsætter Alfarvej mod sydvest ned over Valdemarsgårds mark, ned til Harrevad ved Lavringe Å. Det er marken mellem Højby og Lavringe å, som er ved at blive udstykket.

På Bayers billede af Tvethøje kan man se, hvad der skete med mange af oldtidens høje. Efter udskiftningen omkring 1800 lå mange af højene midt på en mands mark – de lå i vejen – mange blev overpløjede. Her i 1869 er man godt i gang med at overpløje og jævne den nordlige af Tvethøjene.

Man regner med, at der oprindeligt har været omkring 50.000 bronzealderhøje. I dag er der godt 20.000 fredede bronzealderhøje. Ser man på gamle kort fra før udskiftningen, var der mange steder mere end dobbelt så mange høje, som der er tilbage i dag.

I 1946 uddelte A. Strange Nielsen denne ejerliste ved Lejre Fredningsforenings vandring i Højby. Den gælder for Valdemarsgård, matrikel nr. 9a Højby by, Rorup sogn.

Gården oprettedes 1697 ved, at Roskilde Domkirkes gård i Højby deltes i to gårde, hvoraf den anden er den

nuværende Egebjerggård. De to gårde blev gjort lige store. Den 8. juni 1743 solgtes gårdene fra Domkirken til grev J. L. Holstein på Ledreborg.

Gårdens beboere:

1697 Morten Pedersen fik fæstebrev 24. april. Afstod gården af armod.

1699 Peder Jensen fik fæstebrev 4. maj.

1704 Niels Jørgensen.

1715 Hans Larsen fik fæstebrev 3. januar. Var tidligere husmand i Soderup i Fløng sogn. Afstod gården af armod.

1715 Giødert Nielsen fik fæstebrev 24. april. Afstod gården på grund af sygdom.

1738 Niels Olufsen fik fæstebrev 10. juni, var søn af husmand Oluf Mortensen i Højby.

1746 Michel Povlsen. Afstod gården af armod.

1750 Morten Larsen fik fæstebrev 1. maj. Afstod gården af armod.

1755 Hans Sørensen. Afstod gården af armod.

1760 Ole Madsen fra Allerslev fik fæstebrev 19. juli. Han døde fra gården.

1778 Hans Jensen fik fæste brev 29. oktober og ægtede Ole Madsens enke.

1798 Niels Nielsen. Afstod gården på grund af armod.

1819 Hans Nielsen fra Svogerslev fik fæstebrev 31. december.

1862 Lars Peter Larsen overtog gården 1. april.

1866 Mads Hansen overtog gården 1. april.

1888 Mads Hansens enke fører gården videre.

1914 Hans Valdemar Hansen, Mads Hansens søn, overtog gården på arvefæsteskøde. Han har givet gården navn.

1964 Forvalter Peder Lassen Østergaard køber gården. Bygninger udlejes til kollektiv.

2008 I/S Brødrene Østergaard overtager gården fra deres far.

2015 Bygninger og lidt jord solgt til Anders Linnet og hans datter Katri-ne. Stuehuset fornyes.

2016 Jorden sælges til byggegrunde af I/S Brødrene Østergaard.

Gården må have været dårlig eller vanskelig at drive. Det er bemærkelsesværdigt, at seks fæstere forlader gården på grund af armod og en på grund af sygdom. Jorden er ikke for god. Der lå fire oldtidsminder på marken, og Alfarvej gik ned over marken.

Husene skyder op på Valdemarsgårds tidligere mark, februar 2018

Foto: Hasse Kürstein

I forbindelse med Høstfestivalens særarrangement den 8. september om Bronzealderen gav Flemming Kaul fra Nationalmuseet en original illustration af en af Veksøhjelmenene til koordinator af Lejre Arkiv, Tobias Mortensen. Illustrationen er lavet af afdøde Thomas Bredsdorff, som også blev mindet ved arrangementet.

Illustrationen vil fremover være at finde i Arkivets samling.

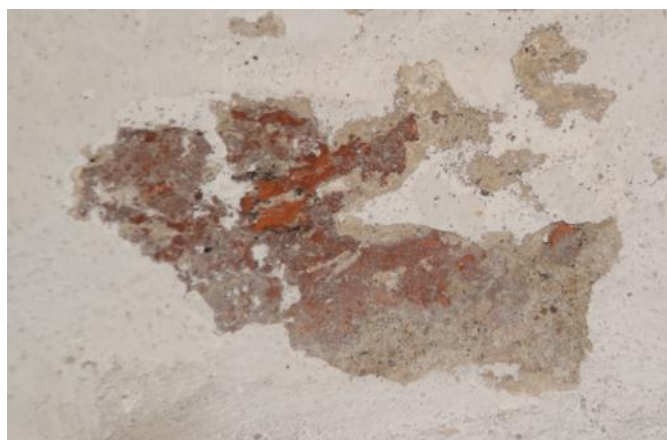
SÅBY KIRKES KALKMALERIER ER BLEVET RESTAURERET

Af Bent Gottfredsen

I Lethrica nr. 19, april 2015 omtaltes nationalmuseets forundersøgelser i Såby Kirke med henblik på restaurering af kalkmalerierne.

Restaureringen har nu fundet sted. Den er blevet udført i Nationalmuseets regi på den måde, at museets egne konservatorer har stået for arbej-

I en kirke bliver selv afskalninger til engle

derne i kirkeskibet, mens arbejderne i våbenhuset efter udbud er blevet udført af firmaet Nordisk Konservering. Arbejderne har været meget omfattende. I alt syv konservatorer

Det Himmelske Jerusalem bindes fast

Hellig Olav gøres stueren

har deltaget.

Først er der foretaget en meget grundig og detaljeret fotodokumentation med normal fotografering og U/V fotografering. Billederne er studeret omhyggeligt, også i sort/hvid. Her er fremkommet mange interessante detaljer, bl.a. hidtil ukendte ini-

tialer, modhager på marterhjulet, øjenbryn på dragen og stigmatiseringshuller på Kristi hænder. Der er blevet lagt et finmasket kvadratnet ind over fotografierne, så de lettere kan anvendes under arbejderne. U/V-billederne afslører svampeskaderne. Restaureringen består udelukkende i afrensning, fastholdelse og enkelte

Den afrensede Olav den Hellige med tydelige revner. Disse er nu udbedret

steder i tydeliggørelse. Det vil sige, at svage, men tydelige streger, der er væsentlige for synsoplevelsen, kan trækkes op, ligesom mangler i større farvede flader kan udfyldes. Der rekonstrueres aldrig.

I kirkeskibet er Morten Malers arbejder fra omkring 1415 i ret god stand. Hovedmotiverne er Skt. Jørgen og Dragen, Livets Træ og Olav den Hellige. Her rækker afrensning for det meste.

Skt. Jørgen og dragen under afrensning

Den afrensede drage

Det er forbløffende, hvor meget sod levende lys kan afsætte på seks årtier. Det er lykkedes konservatorerne at tyde Morten Malers indskrift under Olav den Hellige noget bedre. Vi har

hidtil kunnet læse Martinus, derefter blev resten utydeligt. Dette læses nu som (latin) fecit hoc— gjorde dette. Det passer fint med hans indskrifter i andre kirker.

Skt. Jørgen - ren og fin

Under våbenskjoldet med bladene er fundet initialerne P. S. Motivet kaldes Søblad. Problemet er bare, at "Søblad" anvendtes af otte forskellige slægter. Overfor sidder slægten Grubes våben. Herunder findes ingen initialer. Gruberne ejede Skullerupholm

Prinsessen er så god som ny

Billedet viser før og nu i en hvælving. Det lyse er afrenset, det mørke ikke. Omkring de lyse felter er stregerne også trukket op

På livstræet er der en stor hvid plamage. Her var maleriet helt væk, da man fandt det. Ved forrige restaurering blev der så repareret, men ret dårligt. Nu har man fjernet reparationen, som det ses på billedet. Efterfølgende har man så lavet en ny reparation, fordi kirkegængerne er blevet vant til, at billederne er hele

på den tid, og det er derfor sandsynligt, at de har bekostet kalkmalerierne. Det ville være naturligt, hvis våbenskjoldet med "Søblad" tilhørte Grubes ægtefælle.

I våbenhuset var situationen betydeligt værre for det sene 1400-tals kalkmalerier. Hovedmotivet er Skt. Katharinas Legende. Herom fortæller konservatoren Maj: "For det første er der betydelige sætningsskader i murværket. Kirken er jo bygget på syldsten og i mange etaper. De er næppe ens funderet,

og forbandet mellem delene er mangelfuldt. Kirken sætter sig stadig over tid. For det andet siver vand op igennem murene, og der har været utætheder i taget. Endvidere giver døren anledning til temperaturskift og skiftende luftfugtighed. Ved forrige restaurering i 1968 anvendte man efter tidens bedste viden lim til at binde fast med, men det er nu under nedbrydning af svampe. Det allerværste er, at der trækker salte op med vandet i murene. Når vandet tørrer, krystalliserer saltet og giver anledning til sprængninger – selv i munkestene. Det samlede resultat er, at pudset

Konservatoren studerer bekymret situationen i våbenhuset. Billedet viser arrestationen af helgenen Katharina: Bøddel, Katharina, kejser, vismand

Maj afrenser de uheldige filosoffer, der bliver brændt, fordi de lod sig omvende til kristendommen af Katharina

Venstre og højre side af det samme billede. Den store bare plet viser, hvor kakkelovnsrøret gik igennem. Af Katharina er kun lidt af hovedet og glorien bevaret

sidder løst, og at der er større sammenhængende hulrum under det. Derfor skal pudset fæstnes igen. Det sker i dag med de mindre skader ved indsprøjtning af meget tynd mørtel med injektionssprøjter. (De små røde markeringer på fotos side 9 og 15). Ved de større skader fæstnes pudset først med keramiske stifter ind i muren, før det er sikkert at fæstne med mørtel uden risiko for, at pudset med kalkmaleriet falder af. (De store røde markeringer på foto side 9)".

Maj beskriver pudsløsningerne som

det hidtil værste, hun har været ude for. Den tidligere fastholdelse med lim drillede også. Mørtel binder ikke godt på lim, så til sidst blev man nødt til - imod al nutidig viden og praksis - at anvende lim igen trods risikoen for nedbrud. Dermed er der sikret arbejde for fremtidens konservatorer. Det store hul i motivet skyldes en skorsten, idet våbenhuset tidligere har tjent som fyrrum.

Fremover vil kalkmalerierne blive elektronisk overvåget.

Øverst til venstre ses et marterhjul, som Katharina skulle flænges på. Men Gud sendte et lyn, der splintrede hjulet. Hun blev i stedet halshugget. Katharina ses knælende i venstre side og med blottet nakke i højre side af billedet

Et besøg i Såby Kirke kan varmt anbefales. Resultatet af restaureringen er aldeles fremragende.

Det er alle pengene værd, og det er rigtig mange.

Formodet selvportræt af Morten Maler i Sorø Klosterkirke

Morten Maler

Morten Maler, eller Martinus, som han latiniserede sit navn til, er en af de store mestre. Hans værker findes i over en halv snes sjællandske kirker. Han virkede i den første fjerdedel af 1400-tallet. Morten satte ikke sit lys under en skæppe. I fire tilfælde signerede han direkte sine værker som i Såby. I Gimlinge daterer han desuden sine arbejder til påsken 1409. Nogle gange skriver han endda *bene fecit* - gjorde det godt. Denne selvbevidsthed er usædvanlig blandt mestrene. Man kan hurtigt lære at genkende hans værker på de snoede grenornamenter med de store blade og de humlelignende frugter. Karakteristisk er også hans slanke lidt feminine krigere i deres ”korset-rustninger”.

Såbymesteren/Hjelmbækmesteren

Vi kender ikke identiteten på kunstneren fra våbenhuset, men han kendes også fra Hjelmbæk kirke, og man plejer at navngive ukendte mestre ud fra, hvor de har leveret deres hovedværker. Lad os derfor her i al beskedenhed kalde ham for Såbymesteren. Interessant er det, at også Morten Maler har arbejdet i Hjelmbæk Kirke.

DER VAR ENGANG I GL. LEJRE . . .

. . . EFTERKOMMERE I AMERIKA

Af Vivian Møller

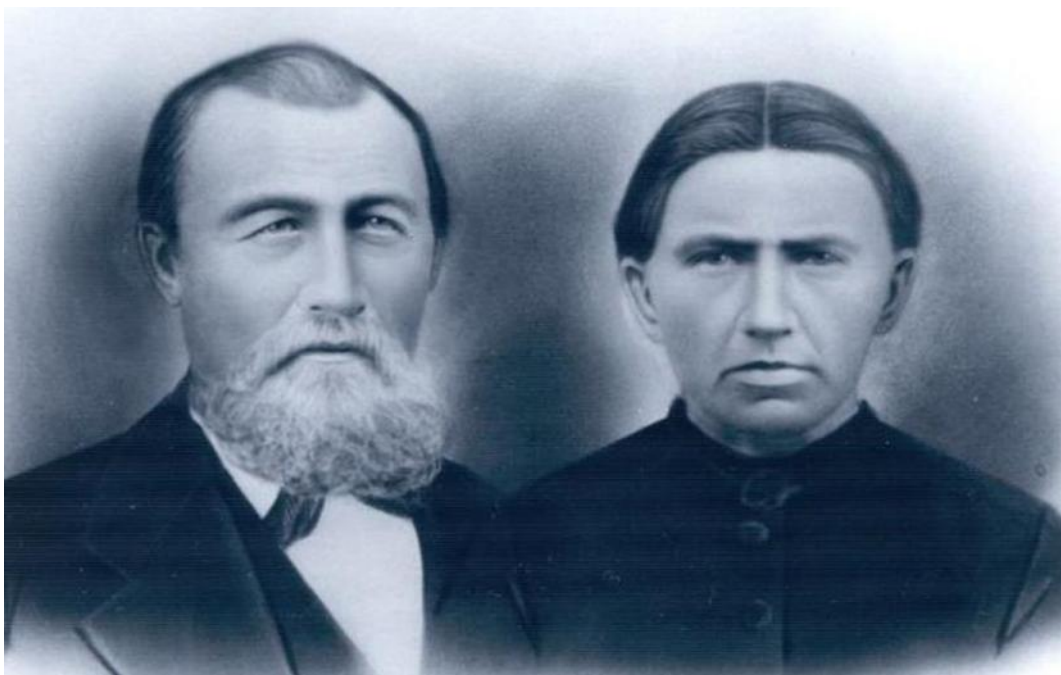
I sidste nummer af Lethrica skrev jeg om nogle udvandrere fra Gl. Lejre, som i 1870 tog til Utah i Amerika for at begynde et nyt liv der. Det var Anders Madsen og Karen Jensdatter. Med sig havde de hans datter Mette Kirstine Andersen på 6 år fra første ægteskab med Johanne Marie Larsen (1840-1866), og hans søn med Karen Jensdatter, Jens Peder Andersen på 1

år. De bosatte sig i byen Mantua.

I Utah fik Karen og Anders yderligere 3 børn: Andrew i 1872, Caroline i 1875 og Emma i 1876. Hun døde dog kort efter fødslen.

I Utah var polygami (flerkoneri) tilladt. I 1876 kom der et nyt hold danskere til Mantua, deriblandt den 16-årige Johanne Marie fra Vissenbjerg på Fyn. Anders' kone Karen var på det tidspunkt 43 år.

Anders giftede sig med Johanne Marie den 18. september 1876. Hun var på det tidspunkt 16½ år (4 år ældre

Anders Madsen (1838-1899) og Karen Jensdatter (1833-1898)

Andrew (1872-1945)

end hans ældste datter), og Anders var 38. Hans første kone Karen var på det tidspunkt højgravid med det, der skulle vise sig at blive deres sidste barn. Datteren Emma blev født nøjagtig to måneder efter, den 18. november, men døde få dage gammel.

Anders og Johanne Marie fik 10 børn i tiden 1877-1899. Anders blev således far til 19 børn, født i perioden 1861 til 1899, og han døde $\frac{1}{2}$ år før, det sidste barn blev født. Han var 23 år, da han blev far første gang, og 61, da han fik det sidste barn, så gennemsnitlig fik han barn hvert andet år!

Anders' to ældste børn havde børn, der var ældre end hans yngste børn.

Som nævnt var polygami tilladt, da Anders giftede sig med Johanne Ma-

Caroline (1875-1954)

rie. Men i 1886 kom en lov, der forbød polygami, og man tog ikke hensyn til dem, som allerede havde indgået ægteskab og havde flere koner. Mange blev fængslet og blandt dem Anders Madsen. Han blev arresteret den 17. december 1886 og fik 6 måneders fængsel og en bøde på \$500.

Men Anders ville ikke opgive sin ene hustru, og i januar 1888 ved midnat var der razzia i Anders Madsens hjem. Han blev igen arresteret og idømt en bøde på \$1000 og 6 måneders fængsel.

Hans anden kone Johanne Marie tog derefter til Hyrum i Count City for

Andrew og Henriette

at bo hos sin mor. Hun var i eksil i de 6 måneder, Anders var i fængsel. Familie og venner tog sig af børnene. 14. juli 1888 blev Anders løsladt og vendte hjem.

Med 19 børn, som bliver gift, får børn, som bliver gift og får børn, kan det blive til rigtig mange efterkommere og også rigtig mange nulevende. Mange af dem har jeg kontakt med, og for nogles vedkommende har jeg skabt kontakt til deres danske slægtninge i det omfang, jeg har

kendt til dem.

Men lad os se lidt på Anders og Karens to ældste børn, født i Utah.

Begge giftede sig med børn af danske forældre.

Andrew blev gift med Henriette Juliane Sophie Petersen (1875-1941), som var født i Hjørring.

Andrew havde sin egen smedevirksomhed. De fik 6 børn, bl.a. datteren Inez (1895-1962). Hun var kun 4 år, da hendes bedsteforældre Jensen døde. Det eneste, hun husker om dem, er hendes farmors kønne tepotte, som altid stod på kakkelovnen.

Inez' forældre og bedsteforældre talte dansk, og et barnebarn beretter, at Inez godt kunne forstå dansk, men ikke tale det så godt.

Det var ikke ualmindeligt, at første

Den seneste generation, Anders og Karens tip3 oldebørn

Caroline og Peter

generation danskere i Utah giftede sig med danskere, men så ebbede det efterhånden ud.

Inez blev gift med amerikanske Thomas Albert Meldrum (1890-1981). Jeg har kontakt med to af Inez' børnebørn, Anders Madsen og Karen Jensdatters tipoldebørn.

Datteren Caroline blev gift med Peter Jørgensen Halling (1870-1956). Hans far var fra Fejø og hans mor fra Hjørring. Peter selv var født i Utah. Caroline og Peter forblev ikke i Utah, men flyttede til Union i Oregon, hvor de fik 6 børn.

Edvalsons farm i Union, Oregon.

Som nævnt var det normalt, at man i næste generation giftede sig amerikansk. Dette gjaldt dog ikke Caroline og Peters datter Grace (1907-2007). Hun blev gift med Herman Moroni Edvalson (1903-1977). Han var født i Idaho, men med svenske forældre.

Når man nu sidder og beskæftiger sig med efterslægten til disse udvandre-re, er det altid spændende, om der dukker kendte op, og måske en præsident! Dette har endnu ikke været tilfældet med familien fra Gl. Lejre. Jeg håber også en dag at møde nogle af deres efterkommere. Indtil videre er kontakten pr. e-mail.

Besøg fra Utah.

I sommer kom der dog besøg af nogle efterkommere, ikke fra Gl. Lejre, men fra Kornerup. Det var Megan og hendes mor.

Megan sammen med sin mor foran huset i Trællerup

Megan er direkte efterkommer af et husmands-par fra Kornerup.

Dagbladet var til stede og lavede en rigtig fin artikel. Og jeg tror, det var med megen glæde over besøget her i Danmark, de tog tilbage til Sandy i Utah, hvor de bor.

Det er husmandsparret i Kornerup Hans Larsen (1804-1879) og Christiane Christensdatter (1816-1899), som er Megans tip4 oldeforældre. Hans Larsens slægt kan føres tilbage til stedet til 1600-tallet. Christiane Christensdatter kom fra Trællerup. Både huset i Kornerup og Trællerup (se foto) blev besøgt. Og ved at se slægtens huse havde Megan svært ved at holde tårerne tilbage.

Min drøm om at finde nogle kendte med rødder på vores egn gik i opfyl-

delse, da jeg sad og "rodede" med Kornerupparrets efterkommere i Utah.

Clinger Sisters og Danny Kaye

Ganske vist var det ikke en præsident, men 4 små piger, sanggruppen *Clinger Sisters*. De blev dannet som en modsætning til *Osmond Brothers*, og som det ses af billedet, var de med i et Danny Kaye show. De var også gæster i Andy Williams show. Da de blev ældre, skiftede de genre, og de blev verdens første pige - Rock and Roll gruppe. En af pigerne, Peggy, skrev endda sange til bl. a. Elvis Presley og Cher. Nogle friske piger med rødder i Kornerup!

På *YouTube* ligger indspilninger med *Clinger Sisters*.

. . . FRA OSTED-ALLERSLEV SOGNES FATTIGPROTOKOL

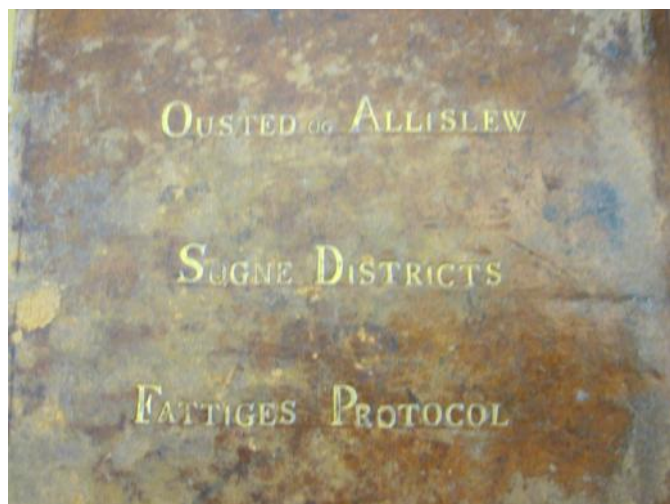
Af Eva Nielsen

Siden fattigforordningen af 1708 havde man i sognene haft fattighjælp i en eller anden form, i begyndelsen mest for at mindske antallet af tiggere, der vandrede omkring. Det tidligste, jeg har kunnet finde, er fra 1731. Det er en optegnelse fra Sjællands Stift over, hvilke fattige der fik føde og klæder hos gårdmændene.

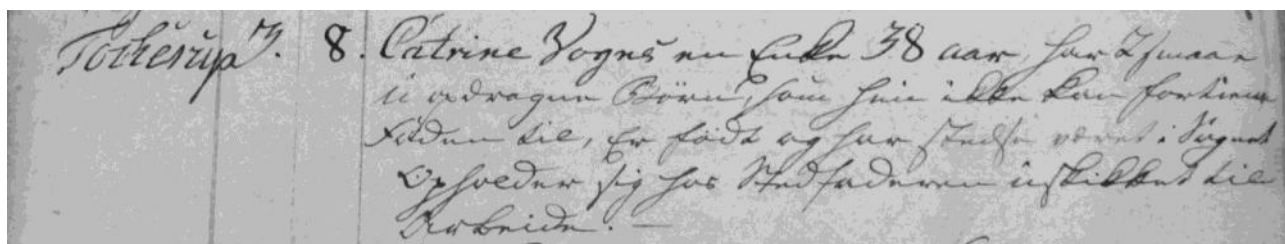
Senere oprettedes i hvert sogn fattigkommissioner med et antal sogneforstandere, som bestyrede fattigkassen. De skulle sørge for, at den bevil-

gede hjælp blev delt ud, og at bidragene til fattigkassen blev betalt. De skulle også undersøge, om den fattige overhovedet var forsørgelsesberettiget i sognet, dvs. var født og havde opholdt sig i sognet i længere tid. Hvis ikke det kunne bevises, blev hjælpen afvist, og der er eksempler på, at man simpelthen flyttede tiggere uden for sognegrænsen for at slippe for forsørgelsen.

Indtægterne til fattigkassen kom fra sognets beboere. Husmænd, håndværkere, spillemænd og gårdmænd skulle betale et bestemt beløb eller bidrag i form af rug og byg. Havde man tjenestefolk, betalte man et mindre beløb for dem. Ved bryllupper blev der samlet penge ind. Skolemulkter for forsømmelse i skolen, idømte bøder iøvrigt, og evt. overskud fra auktioner over fattige afdødes ejendele tilfaldt alle fattigkassen. Der var mange, der havde behov for hjælp, og der blev ført omhyggelige protokoller over indtægter og udgifter og ikke mindst om de forhandlinger, der førte til hjælpen eller afvisning af samme.

Forside, Fattigprotokollen 1804-1873

1803, Osted-Allerslevs fattigprotokol

På Rigsarkivet er Osted-Allerslev sogns fattigprotokoller bevarede fra 1803, og i dem kan man følge mange skæbner gennem årene.

Cathrine Vogns og Ane Lisbeth

Her skal fortælles om fattiglem nr. 8 på listen herunder, nemlig Cathrine Vogns og hendes datter Ane Lisbeth. Cathrine Nielsdatter var gift med Lars Vognsen, som var husmand i Allerslev. Han døde den 24. juni 1800, kun 38 år gammel, og enken sad tilbage med tre børn, Niels på 11 år, Ane Lisbeth på 6 år og Christian på 1 år. Cathrine fik bevilget fattighjælp, som gennem årene begrundes med, at hun *'har to smaa uopdragne Børn, som hun ikke kan forbringe Føden til. Er født og har stedse været i Sognet. Opholder sig hos Stedfaderen. Uskikket til Arbejde, da hun er svagelig og meget enfoldig og skrøbelig på Forstanden. Har det fornødne at sidde og ligge paa'*. Niels var formodentlig ude at tjene i 1803, da optegnelserne i fattigprotokollen begynder.

Cathrine døde 5. marts 1815, 49 år gammel, og den 20-årige Ane Lisbeth fik lov at beholde moderens fattighjælp for det seneste kvartal!

Jeg har ikke fundet Ane Lisbeth konfirmeret i Osted-Allerslev sogn, men måske har hun tjent i et andet sogn og er konfirmeret der. Første gang, hun dukker op i fattigprotokollen, er i januar 1847, hvor hun altså var 52 år. Det er en henvendelse fra Vallø Stifts Birkedommerkontor i anledning af, at Ane var blevet anholdt som 'pasløs', dvs. uden bevis på, hvem hun var, eller hvor hun kom fra. Der spørges 'om hun er søster til Niels Larsen i Bregentved, om hun er forsørgelsesberettiget i Allerslev, eftersom hun er døbt i Ledreborg Kirke i 1795' (det var en nyttig oplysning, eftersom der ikke findes kirkebøger fra før 1800 for Osted-Allerslev). Endvidere spørges der, om Ane Lisbeth Larsdatter er rigtig i hovedet.

I fattigkommisionens svar henvises til et politiforhør i Lejre Herred i oktober 1846, hvor både Ane og hendes

bror var indkaldt.

Ane påstod da, at hun for ca. 30 år siden havde boet i flere år i Kornerup med sin mand og tre børn. Den mindste skulle være født der næsten samtidig med, at manden var død, men alle disse oplysninger blev afvist på det bestemteste som pure opspind af præsten der. Det ville jo nemlig have betydet, at hun skulle forsørges i Kornerup, og det kunne blive dyrt for fattigkassen der.

Siden mandens død havde hun vandret omkring, men mest i Køge og omegn. Ved forhøret fortalte broderen, at han havde tjent som røgter hos pastor Nørgaard i Osted, og her havde han hørt præsten og andre spørge, om Ane var rigtig i hovedet. Det kunne tyde på, at hun havde arvet sin mors 'skrøbelige forstand', og

det kan forklare, hvorfor hun blev kaldt 'Pjatte-Ane'.

Løsgængeriet udløste denne gang en straf på 2 gange 5 dage på vand og brød. At være 'på vand og brød' var så hårdt for helbredet, at det kun måtte vare 5 dage ad gangen, og med to dages pause derefter. Fængselsopholdet har nok ikke hjulpet hverken på Anes hjemløshed eller på hendes forstand.

Hun fortsatte livet som omvandrende tigger, selvom hun i 1853 var bevilget forsørgelse på omgang i Herfølge, dvs. hun fik kost og logi rundt omkring i sognet.*)

I sommeren 1853 blev hun igen fængslet for betleri i Herfølge, hvor hun har '*vandret med en person ved navn Peder Nielsen, også kaldet Per Fynbo, som*

skal være begravet på Bjæverskov Kirkegaard'. Der står videre i fattigprotokollen: 'hun har formodentlig vundet Forsørgelse i Omegnen af Kjøge, da det jo er almindeligt, at en Betlerske dog har et Sted, hun kalder sit Hjem og som hun vender tilbage til, naar Tiggerposen er fuld'.

I juli 1853 blev hun løsladt og fik ordre til at begive sig fra Køge til Osted Præstegaard, hvor hun omsider var bevilget fattigforsørgelse, men hun dukkede imidlertid ikke op! Betleriet fortsatte, indtil hun i november samme år igen blev 'anholdt' uden legitimation og erhverv, men denne gang blev hun fulgt fra Køge til Osted, så man var sikker på, at hun kom frem. Derefter handler de næste mange bemærkninger i protokollen om hendes poser med ting og tøj, der blev sendt hertil fra en Ludvig Hansen i Lysted, som hun tilsyneladende har boet hos. Ane blev endelig optaget som almisselem i Osted-Allerslev Sogn og forsynet med et sæt klæder for 7 Rigs-

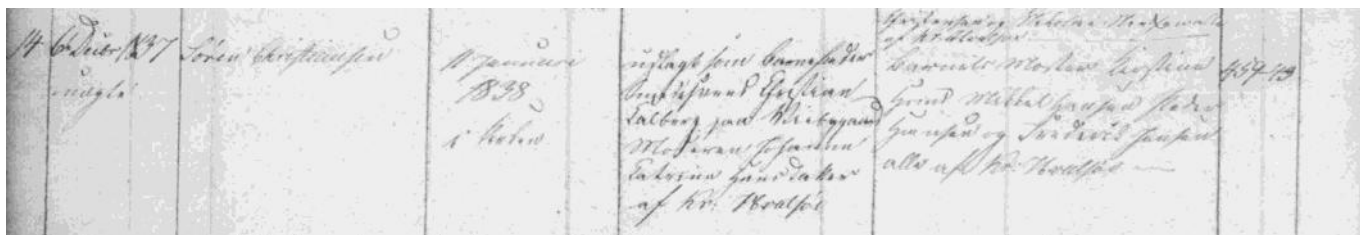
daler. I 1855 fik hun ophold hos husmand Søren Sørensen og hustru i Osted for en årlig godtgørelse af 35 Rigsdaler, 2 tønder rug og 2 tønder byg. I folketællingen for det år er hun 'enke og fattiglem'.

Ane forsvandt imidlertid derfra engang imellem og klagede til præsten over, at hun ikke fik den fornødne kost. Hun blev endnu engang arresteret i en måneds tid i 1855, men derefter blev hun indlogeret hos husmand Lars Larsen i Tokkerup, og hun fik bevilget 1 tørklæde, 1 forklæde og lærred til en særk. Her boede hun et års tid, indtil hun i marts 1857 flyttede ind hos Hans Hansens kone i Osted. 'Hans Hansens Kone' er formentlig almisselem Johanne Jensen, som ved folketællingen 1860 var fraskilt og har andre almisselemmer boende, hvilket hun modtog en smule betaling for.

Ane fik i det følgende år 'i Sygdom og Trang' bevilget 2 par træsko, lidt klæder og tøj, hvoraf noget blev købt på

1853	1853	1853	1853			
1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.	1. 1. 53. 1. 53.
2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.	2. 1. 53. 1. 53.
3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.	3. 1. 53. 1. 53.

1852, Bjæverskov Kirke, Per Fynbo begravet.

Søren Christiansen døbt, Hvalsø 1837

auktion. Hun døde 9. juli 1858 og blev begravet på Osted Kirkegård.

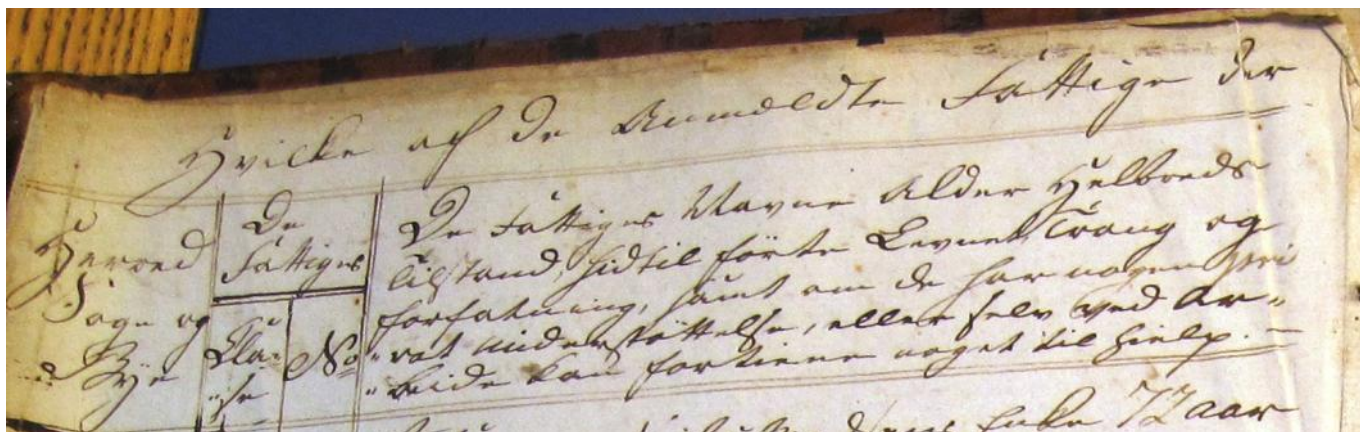
...En sidehistorie.. I kirkebogen ved Peder (Fynbo) Nielsens begravelse benævnes han som 'en omvandrende Bethler', og præsten noterede hans opholdssted hos smed Christian Kattberg i Kjullerup. (Bjæverskov Sogn, Præstø Amt)

Jeg fandt ikke Peder Fynbo i nogen folketælling, men jeg fandt smeden i 1850, hvor familien havde et plejebarn boende, nemlig Søren på 13 år. Fordi han var født i Hvalsø Sogn, blev jeg lidt nysgerrig. Jeg fandt ham ganske rigtigt født der som søn af Johanne Katarina og udlagt barnefader

Christian Kattberg, smedesvend på Vibygaard. Så drengen Søren Christiansen kom altså senere i pleje hos sin far og hans kone i Kullerup.

Afskrift fra Osted-Allerslev Sogns Fattigprotokol, 1804

1) Johanne, Niels Madsens Enke, 72 Aar, kan fortjene noget ved Spind og andet smaat Haandarbeide, men er ellers meget skrøbelig, har opholdt sig i Sognet omtrent 20 Aar, har hidtil nydt 3 Rd Aarlig af Fattigkassen. Opholder sig hos Søsterdatteren, hvor hun kan faae tilbudt, hvad hun kan faae af Fattig Væsenet. 2) Maria Lars Datter 40 Aar gl., er ganske blind og

Overskriften og indledningen til fattigprotokollen. Der står:

De fattiges Navne, Alder, Helbreds Tilstand, hidtil førte Levned, Trang og Forfatning, samt om de har nogen privat Understøttelse eller selv ved Arbeide kan fortjene noget til Hjælp

ugift, kan der formedelst intet synderlig fortjene, har været i Sognet omtrent 16 Aar og nydt 3 Rd aarlig af Fattig Kassen hos Søsteren, en gammel, men dog rørig Kone.

3) Sidse Johans' Enke, 74 Aar gammel og skrøbelig, kan kun fortjene lidet, har været i Sognet noget over en Snes Aar og nydt 2 Rd aarlig de sidste Aaringer af Fattig Kassen. Hos Datteren som er Huuskone.

4) Karen Jens Jørgensens Enke, 69 Aar, gammel og meget skrøbelig, kan kun fortjene lidet, har stedse opholdt sig i Sognet og nydt 15 Rd aarlig af Fattig Kassen. Hos Søsteren, Huuskone.

5) Anne Kirstine, 19 Aar gl. en Datter af den fattige Steenhugger Niels Jensen i Allersløv, er overmaade syg og ligger altså bestandig ved Sengen, har været omtrent 4 Aar i Sognet.

6) Margrethe, Larses Enke, 70 Aar gammel, kan fortjene noget til Hjælp; men behøver dog Understøttelse, og har nydt 2 Rd aarlig af Fattig Kassen, har været i Sognet noget over 30 Aar. Tilhuse hos Gaardmand Niels Pedersen.

7) Jørgen Larsen sidstnævntes Søn 26

Aar, Krøbling og stærk forvoxen, saa han kun kunde fortjene lidet til Underholdning, har hidtil nydt 2 Rd aarl. af Fattig Kassen.- Hos Moderen.

8) Cathrine Vogns, (*Tokkerup*) nu Enke, 38 Aar, har 2 smaa uopdragne Børn, som hun ikke kan fortjene føden til. Er født og har stedse været i Sognet. Opholder sig hos Stedfaderen, uskikket til Arbejde.

9) Jens Pedersen, 73 Aar gl, kan formedelst Alderdom og skrøbelighed intet fortjene, men har frie Huus hos Anders Ibsen, har været baade Gaard og Huusmand i Sognet, men intet nydt af Fattig Kassen.

10) Margrethe Jens Ungers, (*Allersløv*) nu Enke 53 Aar gl, kan fortjene noget ved Spind og andet Haand Arbeide, har været i Byen en Snes Aar og nydt 2 Rd aarlig af Fattig Kassen.

11) Dorthé Lars' Datter, Enke efter Anders Jensen, 30 Aar, er født og har stedse været i Sognet, har et lidet Barn, saa hun ikke kan fortjene saa meget, som hun kan underholde sig og Barnet med. Har hidtil nydt 9 Mark aarlig af Fattig Kassen. Er tillige med Moderen, No 6, sammen i Gaardens Huus, er undertiden svag i

et Been.

12) Birthe Pedersdatter, (*Alléhusene*) 73 Aar gl, Enke, er døv og svag paa Synet, saa hun kan ikke fortjene, har været 4 Aar i Sognet og nydt 1 Rd aarl. af Fattig Kassen. Hos en Huusmand, hvor hun kun faar det fornødne til Underholdning tilberedt.

13) Jens Pedersen, Huusmand har 5 Børn og deraf de 2de er Krøblinge, kan ikke fortjene Brødet til Disse Børn, men har til Hjælp nydt 4 Rd aarlig af Fattig Kassen.- Troes at nyde noget til sine 2de Krøblinge Børn.

14) Dorte, Enke efter Jens Hansen, 70 Aar gammel og skrøbelig, saa hun ikke kan fortjene Underholdet, men behøver Hjælp. Hidtil har hun ikke nydt Fattig Kassen. Hun har frie Huus hos Sønnen.

15) Jens Pedersen, Huusmand, 53 Aar gl, og uskikket til Arbejde, men hidtil intet nydt af Fattig Kassen. Han har nogen Hjælp nødig.

16) Niels Olesen, 76 Aar gl, til Huuse hos Sønnen Ole Nielsen, kan formedelst Alder og Skrøbelighed intet fortjene, men har hidtil intet faaet af Fattig Kassen. Har bestandig opholdt sig i Sognet. Til Huuse hos Sønnen.

17) Anne Jenses' Enke, 65 Aar gammel kan fortjene noget ved Spind og andet Haandarbeide, men behøver nogen Hjælp. Hidtil har hun intet faaet af Fattig Kassen. Har Huuslye hos en Husmand her i Byen.

18) Maren Jenses' Enke 48 Aar gammel, kan skikkelig godt arbeide, men har 2 smaae Børn, som hun kunne behøve nogen Hjælp til, har været baade Gaard og Huus Kone her i Byen. Er til Huse her i Byen og vil behøve nogen Hjælp.

19) Kirsten Abrahams Datter, ugift, 54 Aar gl, er Syg og Vanvittig, har opholdt sig i Disse Sogne endeel Aar. Hos Broderen, Huusmand her i Byen.

20) Kirsten Syepige, 50 Aar, har ernæret sig ved Sygning og deslige, men kan behøve noget Hjælp, har opholdt sig bestandig i Sognet i nu 10 Aar. Behøver nogen Hjælp.

21) Margrethe Michels Datter, Hans Christophersens Enke 81 Aar gl. Syg og Sængeliggende, saa hun intet kan fortjene til Underholdning. Er født og har stedse opholdt sig i Sognet. Hos Datteren Huus Kone.

22) Christen Møller, omtrent 90 Aar

gammel. Sængeliggende og kan intet fortjene. Har bestandig været i Sognet. Han har frie Huuslye hos hans Datters Søn.

23) Enken Bodil Nielsdatter, 80 Aar gammel, er noget svagelig saa at hun for det meste maa holde Sengen, for et Aars Tiid fløttet til hendes Svigersøn Peder Hansen, Huusmand i Kr. Syv, men har boet baade som Gaard og Huusmands Kone i Ousted Sogn i mange Aar. Da hun Saaledes ikke kan fortjene sin fulde Underholdning, saa behøver hun en Understøttelse i Penge.

24) Michel Nielsen som nu er fløttet til Kimmersløv Sogn og Bye for omtrent 2 Aar siden, men forhen boet i Sognet en Deel Aar, har en Vanvittig Søn, Niels 1 Aar, som da Forældrene ere fattige behøver en Understøttelse af Fattig Kassen som kunne skee i Penge.

25) Ole Pedersen, Huusmand i Manerup, en Mand paa omtrent 60 Aar, er for nærværende Tiid Enkemand, har 3 smaae Børn og formedelst en lang Tiid sygelig, en afdød Kone, i fattige Omstændigheder, og behøver derfor en Hjælp af Fattig Kassen til hans Børns Opdragelse.

26) Lars Andersen og Hustrue indsidde i Bregntveds Gaarden ere skønt arbejdsføre dog meget Fattige Folk som har 4 Børn og følgelig behøver Understøttelse til Disse Børns opdragelse. De har boet her i Sognet i 5 Aar.

27) Huusmand Bent Zackariasen i Ousted som selv en Aldrende og svagelig Mand har en meget svagelig og næsten bestandig Sængeliggende Søn navnlig Niels, 24 Aar gl, som kun kan fortjene lidet eller intet til hans Underholdning, og derfor behøver nogen Hjælp i Penge.

28) Lars Larsen Skomagers Enke Ane Catrine omtrent 70 Aar og svagelig, har boet her i Sognet som Huus Kone i mange Aar men nu formedelst hendes Alder og Skrøbelighed behøver en liden Hjælp af Fattig Kassen.

Kilder fra Rigsarkivet:

*Osted-Allerslev Sogns Fattigprotokol
Folketællinger og kirkebøger*

*) Se artikel om 'fattige på omgangs-forsørgelse' i Lethrica april 2017

ANMELDELSE

GLIMT FRA ET LIV

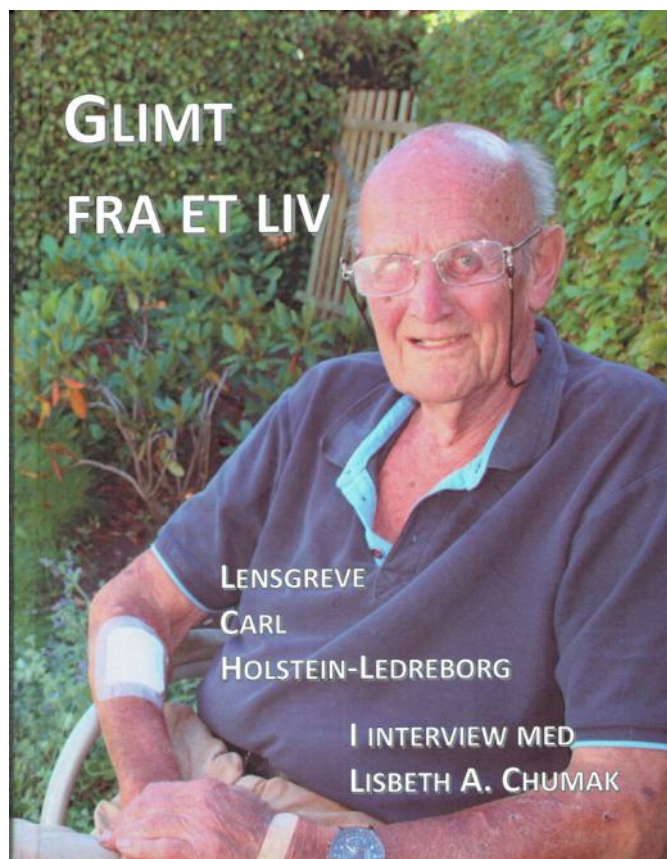
LENSGREVE CARL HOLSTEIN-LEDREBORG FORTÆLLER OM SIT LIV TIL LISBETH A. CHUMAK

Oversat fra norsk af Anne Gabrielle Marie Balleby. 118 sider. (2017)

Erindringsbøger kan være meget private og egentlig kun af interesse for familien. Andre erindringsbøger kan være gode til også at fortælle om datidens dagligdag på en sådan måde, at de kan interessere alle med lyst til at læse om fortiden.

Carl Holstein-Ledreborg, der er søn af Lensgreve Josef J. I. M. Holstein-Ledreborg og Lensgrevinde Louise Christina Holstein-Ledreborg fortæller i denne erindringsbog godt om sit liv. Der er mange afsnit, der giver et levende indtryk af livet på Ledreborg fra omkring 1930 til begyndelsen af 1950'erne, og der er også afsnit af en mere privat karakter, hvor han fortæller om sine ægteskaber mm.

Carl Holstein-Ledreborg blev født i 1926. På det tidspunkt levede man et noget andet liv hos familien på Ledreborg end det, der var almindeligt hos de fleste her i landet. Der var privatbil med chauffør, der var tjenestefolk og meget andet, der adskilte

denne families liv fra de fleste andres liv. Drengen Carl levede et ret ensomt men trygt liv på Ledreborg, dog fortæller han *“Der var ikke megen fysisk kontakt i familien. Jeg har ikke noget klart billede af, at far har holdt om mig. Og heller ikke mor. Men jeg tvivlede aldrig på deres kærlighed til mig”*.

Meget sigende om det liv, der blev levet på Ledreborg dengang, er hans fortælling om, hvordan han fik en god kammerat i chaufførens søn Mogens, der var to år yngre end ham.

(Deres venskab holdt dog livet ud):
“Mor og far fandt efterhånden ud af, at jeg burde have nogen at lege med, og at Mogens og jeg kunne lege med hinanden. Så derfor blev Mogens hentet til børneværelset, hvor vi kunne lege mellem klokken 14 og 16”, men Mogens kom aldrig ind i salen på slottet.

Et andet eksempel på de anderledes opvækstvilkår er historien om hans skoleliv. Carl Holstein-Ledreborg var 11 år, da han kom i en “rigtig” skole, indtil da havde han fået undervisning hjemme af en privatlærer. Det var en “revolution” for ham at komme i en skole med mange børn inde i Roskilde. Han blev de første år mobbet på grund af sin anderledes baggrund og blev derfor senere taget ud af skolen og flyttet til en privatskole, hvor han havde det godt, og det blev endnu bedre, da legekammeraten Mogens også blev elev på privatskolen. Det er meget sigende om familien på Ledreborg, at da Mogens’ forældre ikke havde råd til at betale for at have Mogens gående på en privatskole, så betalte Carl Holstein-Ledreborgs far også Mogens’ skolepenge. Lensgreven havde godt bemærket, hvor godt de to drenge kom ud af det med hinanden.

Ledreborg

Carl Holstein-Ledreborg kommer i sine erindringer også ind på, hvordan familiens liv i øvrigt blev levet på Ledreborg i 1930'erne og 1940'erne. Til slut i bogen tager han læseren på en rundtur i slot og park.

Bogen kan anbefales som en letlæst beretning om livet i en højadelig familie for blot en 70 - 80 år siden.

Carl Holstein-Ledreborg døde den 31. august 2018.

Bogen kan bestilles hos Lejre Historiske Forening ved Anni Larsen, annilejre@lejre.dk. Pris: 150,- kr.

Hans Jørgen L. Larsen

FARVEL TIL SØREN MOSES

For 23 år siden oprettedes Tadre Mølle som et selvstyrende filialmuseum under Roskilde Museum på baggrund af den daværende museumslov. Det skete efter aftaler mellem Roskilde Kommune og den daværende Hvalsø Kommune. Heri indgik, at der skulle oprettes en stilling som museumsinspektør ved Roskilde Museum, men med tjenestedsted på Tadre Mølle.

Styregruppen for Tadre Mølle søgte først og fremmest en rigtig god formidler. Valget faldt på Søren Moses, som styregruppen indstillede til mu-

seet. Det fulgte indstillingen. Søren var flintsmed, men havde også erfaring med mølleri fra det jyske.

Søren indfrie styregruppens forventninger. Han formåede simpelt hen "at gå i folk med træsko på". Det drejede sig både om publikum i alle aldre og om de frivillige. Tadre Mølle og Søren blev næsten synonyme.

Ved en ændring af museumsloven nedlagdes de selvstyrende filialer og ved den efterfølgende kommunesammenlægning centraliseredes museumsvesenet. Vi fik koncernen ROMU. For Søren vedkommende betød det, at ét arbejdssted blev til flere, og at opgaverne ændredes betydeligt. Dette resulterede i, at Søren stoppede.

Tak til Søren for indsatsen, og held og lykke fremover.

Bent Gottfredsen

Søren, som vi kender ham fra kildemarkederne

GODDAG TIL ISABELLA FUGLØ

Søren efterfølges i Formidlingsafdelingen af Isabella No'omi Fuglø.

Isabella blev ansat ved ROMU i 2015. Hun har siden arbejdet i alle museets afdelinger.

Isabella er 28 år og er cand. mag. i kultur og formidling fra Syddansk Universitet og har desuden en professionsbachelor som lærer fra Zahle UCC. Hun er således godt rustet til den store bredde i sine kommende arbejdsopgaver. Isabella har arbejdet sammen med Søren, så hun har allerede et godt kendskab til sine opgaver som formidlingsinspektør ved Tadre Mølle, Lejre Museum og Gammel Kongsgård.

Vi byder Isabella velkommen. Det gode samarbejde, vi allerede nu har fået med Isabella, gør, at vi er meget fortrøstningsfulde med fremtiden. -og så kan hun også fange høns!

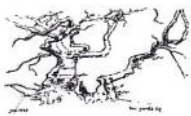
Bent Gottfredsen

En del læsere af dette blad vil sandsynligvis være medlemmer af flere af foreningerne og vil derfor modtage mere end ét eksemplar af bladet.

Det er meget kompliceret administrativt at ændre på dette forhold. I stedet opfordrer redaktionsudvalget til, at man forærer de ekstra kopier til venner og bekendte.

Det kan være med til at stimulere interessen for vores lokalhistorie.

NYT FRA FORENINGERNE

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, tlf. 46492663, E.mail: kbgttfredsen@gmail.com

Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Salget af vores bog Sagn og Myter fra Lejreegnen går rigtig pænt. Det har ført til, at vi nu overvejer en bog om frådsten – geologi og kulturhistorie, hvis vi kan skaffe støtte til den.

Afviklede arrangementer

Fortidsmindernes Dag

Den 22. april arrangeredes i samarbejde med ROMU en vandring i Elverdamsdalen med start og slut på Tadre Mølle med Bent Gottfredsen som guide. Pressen omtalte meget

rimeligt turen som "Folkevandring i Elverdamsdalen". Der deltog ikke mindre end 150 personer, og Bent Gottfredsen var alene om arrangementet, idet museet havde meldt afbud. Vi fik set på oldtidsveje, oldtidsagre og oldtidshøje, ligesom der blev tid til at snakke lidt om Åstrup. Deltagerne var efterfølgende positive. Guiden var hæs.

Valborgaften

I år omtales arrangementet under vores samarbejdspartner Tadre Mølles

Folkevandring i Elverdamsdalen. Foto Ole Malling

Den nye majstang

Venner, da formanden Bent Gottfredsen var slået ud af en fæl lungebetændelse. Godt at andre kan tage over. Det blev også til en ny ”nødfældet” majstang i huj og hast.

Hvidernes Kirker

I samarbejde med ingeniørforeningens seniorer blev der indbudt til en rundtur til Hvidernes Kirker den 8. maj. Arrangementet forløb vældig godt, men da der ikke var deltagere fra EHF, skal det ikke omtales nærmere.

Gravhøje og jættestuer

Arrangementet den 16. aflystes på grund af manglende tilmeldinger.

Mølle Maries Fødselsdag

Se under Tadre Mølles Venner

Ejbymordet

Når dette læses, vil der være afviklet et foredrag om Ejbymordet den 25.

Det fredede gravminde over ofrene for Ejby-mordet på Rye Kirkegård

september og en vandring i mordernes fodspor den 30. september ved Asger Thomsen i samarbejde med de andre historiske foreninger og Lejre Bibliotek samt Arkiv. Se hjemmesiden.

Kommende arrangementer

Generalforsamling

Mandag den 18. februar 2019 på Gundestedgård. Vi starter med fællesspisning kl. 18.30. Selve generalforsamlingen starter kl. 19.30. Efterfølgende foredrag ca. kl. 20.30 ved Hvalsø Kommunes sidste borgmester Virginia Holst. Indbydelse, dagsorden og nærmere omtale vil blive fremsendt til medlemmerne.

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, E-mail: jeanbjarne@holm.mail.dk
<http://www.bramснаeslokalhistorie.dk>

Sidste gang, jeg sad her og skrev til Lethrica, var den 1. marts, hvor jeg skrev, at foråret var på vej, men vinter udenfor. Den blev ved med at holde ved, vinteren, men i maj gav den op og gjorde plads for den varmeste sommer i mands minde (eller kvindes). Det havde vi stor glæde af på Ryegårds fritidsmesse, hvor vi igen var til stede til stor glæde, både for os, der deltog i foreningens regi, og de mange besøgende, vi havde over weekenden.

Men før det havde vi den 10 marts været på besøg på Roskilde Museum og set deres nye udstilling om byen og dens omegn, hvor også vores egn var repræsenteret, blandt andet med en helleristningssten fra Langtved. Det er virkelig en interessant og veltilrettelagt udstilling, museet har lavet.

Som optakt til fritidsmessen på Ryegård havde Johan Scheel indvilget i at holde et foredrag om Ryegårds historie og dets virke og funktion i dag. Det blev et meget velbesøgt foredrag

på biblioteket i Kirke Hyllinge den 4. april, og jeg tror til stor glæde, både for Johan Scheel, foreningen og alle de fremmødte.

Lørdag den 26. maj var vi igen på rundvisning med Thomas fra bestyrelsen i nogle af vores omegns flotte jættestuer sammen med et nyt hold meget interesserede medlemmer, der som altid fik en veltilrettelagt og underholdende tur via Thomas' store viden og glæde ved emnet.

Vi fik faktisk nye medlemmer på den tur, og vi har haft den store glæde i år at have fået flere nye medlemmer, så det ser ud til, at vores aktiviteter bærer frugt, og det er meget tilfredsstillende for os i bestyrelsen. Vi håber på fortsat fremgang og arbejder videre med det.

Den 30. juni besøgte en lille udsøgt gruppe den nye ringborg ved Lellinge og fik en guidet tur med stor indsigt i udgravningerne og fortælling om vikingeborgene og deres tid.

Som sædvanlig holdt bestyrelsen det sidste møde inden sommerferien hos

Irene og John og fik de sidste ting på plads, så vi kunne se fremad på de gode ting, vi havde planlagt: Den 1. september har vi en tur til Orø, og den 25. september er der foredrag om Ejby mordet og efterfølgende vandretur til åstedet den 30. september. Vi har også planlagt en tur til Nordisk Films museum for at se Olsenbandens film-museum den 3. november. Desuden har vi et foredrag i støbeskeen om Karleby skatten til foråret, men mangler svar fra Roskilde Museum og foredragsholderen. Men alt i alt tror jeg, vi kan holde sommer med god samvittighed.

Thomas Dam Bruun fra vores bestyrelse er også i gang med sammen med andre interesserede at starte en arkæologisk forening i kommunen. Det tror jeg også vil interessere mange, og vi ser frem til et nyt inspirerende samarbejde, for jeg tror, at vi vil have sammenfaldende interesser mange steder og andre, hvor vi kan supplere hinanden.

Til slut kan vi lige nå at få vores tur til Orø med. 23 glade medlemmer mødtes på P-pladsen ved Hammer bakke og tog færgen over til Orø. Her havde vi en rigtig god dag med besøg på Hestebedgård museum, gåtur gen-

nem byen til Orø museum med en lokal guide, der fortalte mange gode og sjove historier om huse og steder. Til sidst kaffe på et af Orøs fine små gallerier. Jeg tror, alle havde en rigtig god dag.

Nu ser vi frem til et godt efterår og vinter, og vi glæder os til at se mange af vores medlemmer til vores kommende arrangementer.

Bjarne Holm

Kommende arrangementer

Lørdag den 3. november kl. 16.30 er det tid til et besøg på Nordisk Film for at få en rundvisning i studierne, hvor de berømte og populære film om Olsenbanden blev optaget.

Pris 125 kr. pr. person.

Mødested:

Nordisk Film,

Mosedalsvej 14,

2500 Valby, ved hovedindgangen.

Traditionen tro vil der blive afholdt **generalforsamling** i februar måned – det bliver denne gang **den 27. februar 2019**.

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Hans Jørgen Lych Larsen, Lønspjæld 15, 4320 Lejre

E-mail: lychlarsen@hotmail.com

Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Kommende arrangementer

Tirsdag den 23. oktober kl. 19 i Felix: "Det historisk-genealogiske-peripatetiske akademi" i Ledreborg Dyrehave - en film og en fortælling ved Hans-Ole Hansen, Allerslev, og Ole Malling, Hvalsø.

Lensgreve Knud Holstein-Ledreborg (t.v.) og filmens initiativtager og fortæller, forfatteren Hans-Ole Hansen. Foto fra filmen 1989

Tirsdag den 6. november kl. 19 i Felix: Viljo Sigurdsson, tidligere Lejre, fortæller om sit spændende liv.

Viljo Sigurdsson har været meget politisk aktiv på venstrefløjen. Han har

været medlem af Københavns Borgerrepræsentation for VS fra 1977 til 1988. Fra 1978 til 1986 var han byplanborgmester. Han var ofte i strid med borgerrepræsentationens socialdemokratiske flertal. Han har boet på Nørregård i Allerslev i et kollektiv sammen med blandt andre Eva Madsen og Leif Sylvester. Han var i bestyrelsen for Socialdemokratiet i Lejre.

Tirsdag den 26. februar kl. 19 i Felix: Generalforsamling.

Arkivleder Tobias Mortensen, Lejre Bibliotek og arkiv, fortæller om sine planer for arkivet og om arkivets nyeste lille udstilling af billeder.

Efter årsskiftet er der også planlagt et foredrag om Lensafløsningen i 1919 og et om Påskekrisen i 1948. Tidspunkter og foredragsholdere vil komme senere.

Traditionen tro vil der også udbydes en éndagsudflugt i foråret.

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: philippebourbonparme@gmail.com

Dodekalitten, Det gule palæ og meget andet.

Museumsforeningens sommerudflugt 2018

Årets sommerudflugt var et tilløbsstykke. 44 deltog i turen til Lolland-Falster den 25. - 26. august. Vejret var med deltagerne og besøgsmaalene meget varierede. På turen kom man på besøg i mange tidsaldre. Det ældste besøgsmaal var Kong Svends Høj - en jættestue, 5200 år gammel - det yngste var Dodekalitten - et monument for den kommende tid - som er ved at blive rejst på en mark med udsigt over Smålandsfarvandet. Mellem de tidsaldre så vi middelalder på Vordingborg Slot, i Maribo Domkirke og i den lille Engestofte Kirke (alter-

Kong Svends Høj

Dodekalitten

tavlen). Filmhistorie og jernbanehistorie gik op i en større enhed under besøget på Gedser Remise, hvor jernbaneentusiaster forsøger at genskabe gammelt togmateriel, hvoraf noget har medvirket i TV serien Matador. Et højdepunkt i Gedser Remise var at kunne komme ind og se den gamle kontrolpost "Det gule Palæ" fra København H, som spillede en central rolle i "Olsenbanden på Sporet". Kontrolposten er nu indrettet, som den så ud i filmen. Besøget på herregården Pederstrup gav et indblik i historien om landboreformerne i 1700-tallet, og endelig førte en sejltur med Postbåden på Nakskov Fjord deltagerne ud til Danmarks ældste flådeskibsværft fra o. 1500, Engelsborg på den lille Slotø.

TADRE MØLLES VENNER

fmd: Bent Brun Larsen, E-mail: tadremoellesvenner@gmail.com

Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

Siden sidst på Tadre Mølle.

Tadre Mølle er blevet et sted, der efterhånden benyttes i mange sammenhænge. Folk hygger sig i de smukke omgivelser ved mange forskellige arrangementer som runde fødselsdage med sækkepibemusik, i forbindelse med barnedåb og bryllupper fotograferes flittigt, en verdslig bisættelse har fundet sted, og sidst har især haverne dannet kulisse for filmoptagelser til TV2s serie "Badhotellet".

I juli måned formidlede vores forpagter høhøst på engen ved slåning med le i samarbejde med Kildeengens Høsletlaug, DN, TMV og Nationalparken. I et par dage stod tre fine høstakke, indtil de faldt sammen grundet tørken – og så var der guf til køerne. Det var en varm, men dejlig

Bryllupsgæster

Filmoptagelser

dag, hvor det arbejdende folk i pausen nød forpagterens lækre frokost. Nationalpark Skjoldungernes Land (se Nyt fra DSI) har åbnet et smukt rum med masser af information og fint indrettede aktivitetskasser til fri afbenyttelse for børn og voksne i møllens åbningstider. Her har TMV lovet at føre tilsyn.

Der er et nyt samarbejde på vej mellem DSI, DN, Nationalparken, ROMU og TMV, som skal åbne Naturskolen på stedet i en ny og bedre skikkelse.

Dette vil bl.a. Kribble-Krabbe de to årlige dage få rigtig meget glæde af. Forårets dag var igen en våd affære,

men som sædvanlig kan "småkravlet" lokke børnefamilierne ud i naturen. Det blev på alle måder en dejlig dag. Valborgaften blev den vådeste fornøjelse, der endnu har været. Fantastisk, at så mange gæster og frivillige alligevel troppede op, at Lirum - Larums spillekoner bare spillede, og børnekor og pianist gennemførte deres program. Bagefter kunne både børn og noder vrides. Det blev en rekord-tidlig afslutning, men alle reddede aftensmaden og aftenkaffen, og majstangen blev flot rejst.

I tørvejr

Sluppet fri

I påsken blev Galloway-køerne sluppet ud på engen, og det var genkendelsens glæde fra sidste år. Flere havde kalve i maven. TMV og ROMU havde igen i år glæde af mange børn og voksne, der deltog i aktiviteter

Spillekonerne

Våde børn

Filtning af æg

Slentring

med diverse uldprojekter, med filtning af æg, slentre bånd og lave uldfår og kyllinger samt væve og male æg til æggerafting i bækken.

Dansk Mølledag blev gennemført i dejligt sommergejr med mange besøgende, der nød dagen i selskab med Lirum-Larums muntre spillemandsmusik igen – først ude og siden inde. Den fjerde søndag i juni slog Kildemarkedet alle rekorder i besøgende. Der var som vanligt noget for øjne,

Markedsgade

næse, smagsløg og krop i de talrige kulinariske boder og hos mange kunsthåndværkere i bedste stil. Hønseskidning er altid et hit, og Lejre Museums ny inspektør, Isabella, kan bare noget med høns og alt det andet, som sådan et arrangement kræver. De mange frivillige fra TMV lå nærmest vandret for at servicere de

Knipling

Hønseskidning

*Havehygge**Boder*

godt 1100 gæster. Endnu en varm og dejlig sommerdag.

ROMU arrangerede i juli fire aktivitetsdage. Desværre måtte smeden aflyses på grund af brandfare, men reb-slageren var i fuld gang, og store ba-

*Foldekager**Lavendelklokker*

gedag blev en succes, hvor der blev bagt foldekager i den store vedfyrede bageovn, og nogle flettede velduftende "lavendel-klokker" med fine bånd. Sidste dag var der gang i de gamle lege, blandt andet styltegang, trille tøndebånd, sjippe, og man kunne udfordre hinanden i det populære "kongespil".

Mølle Maries 116-års fødselsdag var i år dækket ind af kunstnerparret Bente Kure og Leif Ernstsens, som underholdt i næsten to timer med dejlige viser. Kendte og nye fra egne kompositioner, fine og følsomme tekster blandet med muntre og vittige klinge-ge ud i en smuk aften med Bentes dejlige stemme og guitar-spil - tilsat Ernst' fine akkompagnement på harmonika.

Inden da var de over 100 gæster blevet beværtet med den traditionelle

Bente og Leif

Det store kagebord

kringle, lagkage og varme drikke.

I pausen kunne man nyde fødselsdagspunch. De mange frivillige var som sædvanlig i voldsom aktivitet aftenen igennem.

Lidt før tid var en kort regnbyge med til at sige TAK FOR I AFTEN!

Plantemarkedet på Tadre Mølle den 15. september blev et stort tilløbsstykke med over 500 gæster. Det er rekord. Her havde Møllevennerne en lille plantebod med bl. a. pelargonie-stiklinger fra Maries stuer.

Møllevennernes plantebod

De frivillige håndværkere fortsætter støt og roligt renoveringen af stalde-ne, og møllebyggeren arbejder på at gøre møllen helt køreklar igen (se Nyt fra DSI).

De stemningsfulde rammer gør, at flere og flere finder vej til Tadre Mølles lille velfungerende café, drikker te og kaffe med lækre kager til, og af og til kan man indtage en velsmagen-de frokost med superfrikadeller, kartoffelsalat, rødbeder og rugbrød. Imens kan man få en lille snak med de forskellige frivillige, der fortæller om stedet før og nu. De små film på skærmen er særdeles populære og kan ses, mens man nyder maden. Der handles fra butikken med specialiteter af lokale produkter som mel, honning, hjemmelavet sylt og planter, fremdrevet af stiklinger fra planterne i husets vindueskarme samt retro-legetøj, hyacint/krokusglas og keramik.

Gartnerholdet holder ihærdigt ved med at få haverne til at tage sig smukkest muligt ud. Sommerens lange tørke har givet ekstra arbejde, men det er lykkedes at holde liv i væksterne, og møllehaven har sommeren igennem summet af varme mennesker ved borde og på tæpper på græsset. Der har bogstavelig talt været myldrende liv ude og inde i de svalende stuer på skift. Nu dukker de sædvanlige farvestrålende blomster ud af varmen efter regn.

Først vand i kaskader, så ekstrem tørke. Hele foråret har vandet strømmet i å og bæk, så man følte sig hensat til en norsk fjeld-foss. Brinkerne strøg flere steder med vandet, og hegnsplælle måtte flyttes, så trampestien igen er farbar. Det stod på netop i den periode, vandhjulet var taget ned for at blive udskiftet med et nyt. Da det nye hjul endelig var på plads, forsvandt vandet, så der er næsten tørlagt. Møllen triller meget stille på besøgsdage, men det korn, der skulle have været malet til mel til glæde for butikens gæster, venter på bedre tider. Når vandet igen er på niveau, står tre nye møllere klar til at gå i gang.

Trampestien bliver på alle årstider brugt af rigtig mange, som nyder skovbrynet og engen med de smukke gallowaykvæg, som græsser roligt og er medvirkende til at fremtrylle den oprindelige engflora. Man får ro i sjælen langs å og bæk med pludrende vand. De nye bænke på ruten giver mulighed for pauser og fordybelse. Der har været et par fine guidede ture på stien i forbindelse med Vandrefestivalen.

Se, hvad der sker, på hjemmesider, facebook og i lokalpressen.

Tadre Mølles Venner afholder den årlige generalforsamling i marts. Tid og sted meddeles senere på hjemmeside, facebook og via medlemsbrev.

EFTERLYSNING!

Der er stadig plads til flere hænder i café, mølle og have! Har du tid og lyst, er du velkommen til at kontakte os på mailadressen.

NYT FRA ARKIVET

Af Tobias Mortensen

I slutningen af juni søgte jeg stillingen som koordinator for arkivet i Lejre Bibliotek & Arkiv og var så heldig at blive valgt. Derfor tiltrådte jeg i starten af august. For en historiker bliver det næsten ikke bedre: I Lejre kommune har vi en fantastisk historie, enestående landsbyer, smukke kirker, godser og slotte, maleriske fjordlandskaber, vandmøllernes dal, hellige kilder og historiske kroer. Jeg glæder mig til for alvor at lære området og dets historieinteresserede beboere at kende. Ikke mindst glæder jeg mig til at udfolde vores fælles historie i samarbejde med foreninger, lokale virksomheder, organisationer, museer mm.

Jeg vil arbejde for, at arkivet og de tre historiske foreninger i kommunen kan samarbejde endnu tættere i fremtiden og bistå hinanden i vores fælles interesse – at udbrede kendskabet til Lejre kommunes historie.

Vi har allerede lavet arrangementer sammen, og forhåbentlig kommer der mange flere til i fremtiden.

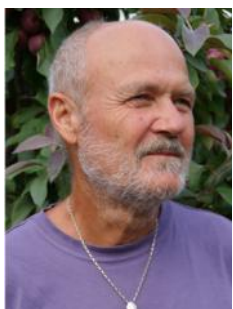
Dokumentation af historien

Det er vigtigt, at arkivet spiller en særdeles aktiv rolle i formidlingen af Lejre kommunes historie, og fremadrettet er det fortsat meget vigtigt at indsamle materiale og ajourføre arkivets samling med billeder, papirarkivalier og andre medier. Deri ligger et stort arbejde, som de frivillige i arkivet med stor omhu og ihærdighed er afgørende for.

Vores Sted

Arkivet er - som en del af Lejre Bibliotek & Arkiv - også en formidlingsplatform og en kulturel vært på et stærkt fundament af viden. Arkivet er en vigtig del af den historiske nøgle til forståelsen af hele vores område, et område, hvor oprindeligheden altid er nærværende. I arkivet i Hvalsø kan man lige nu få et lille indblik heri i form af 49 udvalgte billeder fra arkivets billedsamling, et fra hver af de 49 landsbymiljøer i Lejre Kommune.

LIDT MOLINOLOGI

Af Bent Gottfredsen

Stubmøllen var en god konstruktion, og den blev da også bibeholdt, hvor den var mest hensigtsmæssig – navnlig som gårdmølle og for mindre samfund.

Der opstod med tiden et klart behov for større og mere robuste møller. Derfor byggedes der møller i natursten og senere også i mursten. De kunne jo i sagens natur ikke drejes, hvorfor de blev bygget, så de vendte mod den dominerende vindretning. Blæste det så fra den ”gale” side, var det bare ærgerligt – så stod de stille.

Den venezianske mølle på Lásithi-højsletten på Kreta vender fast mod den mest almindelige vindretning

Stenbygget mølle med stubmøllehat fra Fårø-sund på Gotland – den kan krøjes

Holland havde et ganske særlig stort behov for møller til at pumpe vand, fordi 1/3 af landet ligger under havets overflade - beskyttet af diger. Her pumpede møllerne ved hjælp af en simpel snegl så vandet op fra de lavtliggende afvandingskanaler.

I 1573 fandt hollænderen Leif Janszoon Andries i Alkmar på at forsyne en mølle med en drejelig hat – en hatmølle. Den blev krøjet (drejet) på samme måde som stubmøllen ved, at man kørte hatten rundt ved halen. Det var et stort fremskridt, og det

Muolin de la Falaise i Bretagne maler boghvede

Den store mølle ved kanalen i Zandaam i Holland pumper vand op

Den helmurede kæmpemølle / tårnmølle på volden i den gamle garnisonsby Ravenstein i Holland

gav sikkerhed for afpumpning - uanset vindretningen.

Da Chr. IV så en mølle med drejelig hat under et besøg i Holland, måtte han naturligvis også have en. Han fik derfor friseren Martin Jacobs til at opføre en sådan allerede i 1619 – den hed Høje Kongens Mølle.

Det bliver dog først i 1800-tallet, at de hollandske møller rigtig slår igennem i Danmark. Man skelner mellem ”jordhollændere”, hvor man krøjer nede på jorden, og ”gallerihollændere”, hvor man krøjer oppe

på en træterrasse/omgang - et galleri. Gallerihollænderne har en undermølle af sten. De kan bygges højere end stubmøllerne, og de kan derfor have en meget høj produktionskapacitet.

Den sidste udvikling blev den selvkrøjende mølle, hvor en vindrose med et rør altid holder vingerne op imod vinden. Den dukker op sidst i 1800-tallet, og efterhånden ombygges mange til systemet.

Sidste nyt:

I Vestjylland er en vandmølle ved dendrokronologi tidsfæstet til år 665. Der er tale om en såkaldt padlemølle, dvs. en aksel forsynet med padler. Det er tredje gang, at en jysk vandmølle med sikkerhed tidsfæstes til vikingetiden. Tiden er derfor inde til – trods TV 2 og Moesgård Museum – at frikende munkene for at have ført vandmøllerne til Danmark.

Gudhjem Mølle på Bornholm er selvkrøjende

Æren for at have indført skvalderkålen tilfalder dog stadig dem.

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

Lejre: annilejre@email.dk

TMV: tadremoellesvenner@gmail.com

Hvalsø: thsj@mail.dk

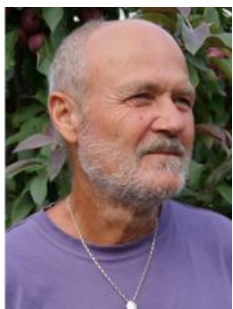
LMF: vivianus@post.tele.dk

Bramsnæs: blf.bramснаes@live.dk

Næste deadline for bidrag er 1. marts 2019.

Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

NYT FRA DEN SELVEJENDE INSTITUTION TADRE MØLLE

Af Bent Gottfredsen

Det nye vandhjul nåede lige på plads inden Mølledagen. Det lettede. Det gjorde malerkarmen (slisken) desværre ikke på grund af dårligt vejr og møllebyggerens travlhed. Den nye malerkarm er lovet opsat her i efteråret.

Angående frilæggelsen af møllerenden langs med møddingspladsen hå-

Møllebygger Jens Jørgensen i det nye vandhjul

Nationalparkens "port"

ber vi stadig at få hjælp eller råd til dette, også her i efteråret.

I den gamle café er Nationalpark Skjoldungernes Lands første "port" blevet åbnet med megen festivitas. Den fremtræder meget smagfuldt og informativt. Se indenfor.

De frivillige seniorhåndværkere har været rigtig flittige i staldene. Der er lagt nyt loft overalt. I kostalden er der støbt nyt gulv, og væggene er blevet repareret. Nye døre og porte er kommet på plads, og båsene er blevet fornyede. I skrivende stund mangler kun kalkningen. Vi håber på, at kostalden kan tages i brug til julemarkedet.

Vores forpagter Hans Kurt Strevelin tog initiativ til høslæt på god gammeldags maner på et mindre areal

Nye fine støbninger i kostalden

nær lejrpladsen. Her medvirkede folk fra Kildeengens Høslætlaug, Skjoldungernes Land, DN og TMV. Det blev en glad, men meget varm dag. Høstakkene nåede desværre kun beskedne størrelser på grund af tørken. Kreaturerne har klaret sig med frisk foder på de fugtige enge ned mod åen.

Den endelige afklaring af ejerforholdene afventer kommunalbestyrelsens vedtagelse af budgettet i oktober. Først derefter kan der formelt gives tilsagn til Naturstyrelsen om DSI's overtagelse af ejerskabet. I øvrigt må styrelsen kun overdrage os bygningerne inklusive 2,5 ha. De øvrige 10,2 ha vil vi fremdeles kunne leje, men nu kun på en femårs kontrakt. Den vil dog kunne suppleres med en forkøbsret med ét års varsel. Angående DSI's økonomi er vi stillet et driftstilskud i udsigt. Desuden har vi

Leerne svinges

Sven-Erik slæber til stak

selv ansøgt om et engangsbeløb til udskiftning af det nedslidte stråtag på staldenes østside. Vi afventer kommunalbestyrelsens beslutninger, før vi lægger et langtidsbudget og fremlægger forslag til ændrede vedtægter. For at gøre bestyrelsen mere robust til de fremtidige opgaver har vi udnyttet de nuværende vedtægters mulighed for selvsupplering. Dette er sket med cand. oecon. Jørn Jensen, der har betydelig administrativ erfaring.

NYT FRA MARIE HANSENS FOND

Fondens formand Tove Binzer er død efter en lang kamp mod kræften. Hun var aktiv næsten til det sidste.

Tove bistod Marie i forbindelse med statens køb af Tadre Mølle og senere med oprettelsen af fonden, som Marie selv udpegede hende til formand for.

Tove var et natur- og friluftsmenneske - formand for Danmarks Naturfredningsforenings afdeling for Lejre og regionalformand for Friluftsrådet. Hun havde et stort engagement i Tadre Mølle. Her medvirkede hun til etableringen af trampestierne, ligesom hun startede naturskolen. Krible-krabledagene var også et af Toves mange initiativer. Formidlingen af naturen og adgangen til den var hjertesager for Tove.

Derfor faldt det naturligt for familien at spørge, om Toves bisættelse, der skulle være verdslig, kunne ske fra Tadre Mølle. Der blev naturligvis sagt ja. Det blev en smuk og værdig afsked helt i Toves ånd med blomster fra haven og naturen. Familien havde bedt om, at man i stedet for buketter fra blomsterhandleren donerede et beløb til Tadre Mølles Venner. Sammen med en donation fra familien

blev dette til et betragteligt beløb til gavn for Tadre Mølle.

Jeg har overtaget formandsposten med den opgave at afvikle fonden i overensstemmelse med bestyrelsens beslutninger inden udgangen af 2019. Dette betyder, at vi fortsætter arbejdet med filmen om frådsten (til skærmen i Maries Hus), betaler et mindre beløb til reparation af vand-energianlægget, fortsætter med at betale Lethrica til Tadre Mølles Venners medlemmer i 2019 og slutter med at donere restbeløbet til Tadre Mølles Venner mærket ”melsigte”.

Bent Gottfredsen

LEJRE MUSEUM OG TADRE MØLLE

ARRANGEMENTER OKTOBER TIL DECEMBER 2018

Onsdag den 10. oktober, kl. 19.15 - 21.

Lejres store emner: Monstre og fantastiske væsener – flertydighed, fascination og følelser.

Foredrag på Lejre Museum ved Laura Feldt, ph.d. i religionsvidenskab og lektor ved institut for historie under Syddansk Universitet.

Entré: 50 kr. Billetter kan forudbestilles på lejremuseum@romu.dk.

Den 15. - 19. okt., kl. 11 - 14

Monster-fed efterårsferie på Lejre Museum: Monstre, bæster, uhyrer og overnaturlige kræfter!

Voksne: 50 kr. Børn og unge under 18 år: Gratis.

13. - 14. og 16. - 21. oktober kl. 12 - 16

Sjov efterårsferie på Tadre Mølle

Alm. entré. Voksne: 25 kr. Under 18 år: gratis

Lørdag: SMEDEVÆRKSTED + SKRIVEVÆRKSTED

Søndag: SMEDEVÆRKSTED + LYTTIL EN MØLLEHISTORIE

Tirsdag: NATIONALPARKEN + VI LAVER ÆLEMOST

Onsdag: TRÆVÆRKSTED

Torsdag: BAGEDAG

Fredag: BAGEDAG

Lørdag: TRÆVÆRKSTED

Søndag: ULDVÆRKSTED

Møllen har åbent hver dag i efterårsferien fra kl. 11 – 16

Onsdag den 14. november, 19 - 21

Lejres store emner: Høvding, Jarl, Konge og Kejser? Overvejelser om jernalderens og vikingetidens overhoveder

Foredrag ved Peter Pentz, fil. dr. og museumsinspektør ved Nationalmuseet.

Entré: 50 kr. Billetter kan forudbestilles på lejremuseum@romu.dk.

Lørdag d. 24. november kl. 14 - 15

Særomvisning ved Hans Jørgen Lych Larsen.: Kongedømmet i sagnhistoriens Lejre

Opfølgning på foredraget "Høvding, Jarl, Konge og Kejser?"

Alm. entré. Voksne: 50 kr. Børn og unge under 18 år: Gratis.

Søndag d. 2. december, 10 - 16: Jul på Tadre Mølle. Alm. entré

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad *Lethrica* og *Nyt fra Egnshistorisk Forening* i Hvalsø.

Forsendelse: *Lethrica* tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne.

Ved **manglende levering** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Anni Larsen,

tlf. 46480725,

annilejre@email.dk

EHF: Ole Theill Knudsen,

Tlf. 22808664

ole@gundested-camping.dk

BLF: Bjarne Holm

jeanbjarne@holm.mail.dk

LM: Vivian Møller

vivianus@post.tele.dk

TMV: Connie Olsen

tadremoellesvenner@gmail.com

Redaktionsudvalg:

Bent Gottfredsen, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lych Larsen, Karin Gottfredsen, Lilli Budtz Hansen

Redaktion og layout:

Thyra Johannesen

thsj@mail.dk

FORENINGERNES KOMMENDE ARRANGEMENTER

Tirsdag den 23. oktober kl. 19 i Felix

"Det historisk-genealogiske-peripatetiske akademi" i Ledreborg Dyrehave - en film og en fortælling (LHF)

Lørdag den 3. november kl. 16.30

Besøg på Nordisk Film (BLF)

Tirsdag den 6. november kl. 19 i Felix

Villo Sigurdsson, tidligere Lejre, fortæller om sit spændende liv (LHF)

Onsdag den 12. december kl. 19-21 på Lejre Museum

Jens Ulriksens foredrag om Vikingetidens forpost gentages (LHF og LM)

Mandag den 18. februar 2019 på Gundestedgård

Generalforsamling (EHF)

Tirsdag den 26. februar 2019 kl. 19 i Felix

Generalforsamling (LHF)

Onsdag den 27. februar 2019

Generalforsamling (BLF)

TMV afholder den årlige generalforsamling i marts.

Lejre Museums foredragsrække "**Lejres store emner**" tager i efteråret fat om emnerne Lejres taktiske placering, det monstrøse i Lejres sagnhistorie og kongebegrebet i vikingetidens Lejre. Udstillingen "Sagnkongernes Lejre" rummer en række vidtspændende overvejelser og undersøgelser omkring Lejres historie, status og placering i dansk og international historie. De enkelte arkæologiske genstande kalder hver især på refleksion og eftertænkksomhed. Alligevel er der en række emner i formidlingen af Lejres historie som kongesæde i vikingetiden, der kan siges at være "de store emner" - dem, vi kommer rundt om igen og igen. Tre af disse emner danner grundlaget for efterårets foredragsrække, der går under titlen: **Lejres store emner**.